

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра психології та
соціальної роботи

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

**«ПСИХОДІАГНОСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПОВЕДІНКОВО–ВЧИНКОВОГО КОМПОНЕНТА
ОСОБИСТІСНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ»**

Виконала:

студентка групи ПС-21
**Сапіщук Марія
Володимирівна**

Перевірив:

д.психол. н, професор
Фурман А.В.

Тернопіль – 2017

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Взаємозалежність поведінки і вчинків людини у психологічному обґрунтуванні.....	6
1.1. Психологічна характеристика поведінки людини.....	6
1.2. Поняття про вчинок.....	9
Розділ 2. Емпіричне дослідження поведінково-вчинкового компонента особистісної відповідальності.....	14
2.1. Методика та організація дослідження.....	14
2.2. Інтерпретація отриманих результатів.....	18
Розділ 3. Психодіагностичний портрет.....	31
Висновок.....	34
Список використаних джерел.....	37
Додаток.....	39

ВСТУП

Актуальність теми: Проблема відповідальності на сьогодні постає ключовою в обговоренні низки питань, пов'язаних із розвитком сучасного суспільства, процесами індустріалізації та глобалізації, підвищенням ролі людського фактору у вирішенні глобальних проблем людства. Одночасно декілька новітніх наукових напрямків підкреслюють важливість високого рівня відповідальності для виживання людства (це і психологія, або соціологія, і організаційна психологія, і економічна психологія, і екологія тощо). Роль відповідальності як стійкої особистісної риси особливо посилюється в процесі виконання своїх професійних обов'язків. Великого значення набуває вивчення соціально-психологічних аспектів розвитку особистості.

Метою курсової роботи є проведення психодіагностичої характеристики поведінково-вчинкового компонента особистісної відповідальності студентів.

Об'єктом дослідження є поведінково-вчинковий компонент особистісної відповідальності студентів.

Предметом дослідження становлять психологічні умови розвитку поведінково-вчинкового компонента особистісної відповідальності студентів перших-третьох курсів ТНЕУ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Психодіагностику відповідальності здійснюють, як правило, за допомогою тесту «Наскільки відповідальна Ви особистість» О.Є.Фурман та А.В.Фурман, також методика на визначення рівнів відповідальності М.А.Осташева.

Практичне значення курсової роботи полягає у проведенні опитування за тестом «Наскільки відповідальна Ви особистість» О.Є.Фурман та А.В.Фурман на визначення відповідальності студентів.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- здійснити психологічну характеристику поведінки людини;
- освітлити наукове уявлення про вчинок;
- емпірично вивчити поведінково-вчинковий компонент особистості у структурі психіки;
- створити власний психодіагностичний портрет.

Структура курсової роботи курсова робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Сучасна психологія дедалі більше схиляється до тієї думки, що єдиним механізмом, який перебуває у фокусі психічної діяльності, є механізм, або структура вчинку. На сучасному рівні досягнень психології вчинковий принцип дає змогу бачити логічну структуру психології, будувати її систему, показує шлях, яким психологія виходить зі свого самозабуття, заглиблюється у власну сферу, відбиває суто психологічні закономірності. Саме через структуру вчинку, як вона постає в історичному аспекті, відкривається можливість показати дійсні зв'язки психології з іншими формами людської свідомості. Вчинок виступає також загальним феноменом людської культури.

Серед широкого кола моральних характеристик особистості важливе місце посідає почуття відповідальності як переживання покладеного на неї кимось або нею самою обов'язку, потреба звітуватися у своїх діях і покласти на себе провину за можливі наслідки. Це почуття виявляється тоді, «коли дитина дала обіцянку або з нею про щось домовились, і це вимагає від неї безумовного виконання угоди. Відповідальність визначає масштаб, обсяг особистих завдань, обов'язків, їхні межі» [16, с. 174-175].

У сучасних наукових дослідженнях Т.Гаєвої, Т.Колесіної, М.Левківського, А.Лопуховської, Т.Морозкіної, В.Остринської, М.Савчина, І.Уледової розкриваються психологічні механізми формування у дітей

різного віку відповідальності, яка розуміється авторами, як особливий мотив людських учинків, як смисловий принцип регуляції поведінки.

Окремі аспекти цього питання набули висвітлення у працях, спрямованих на виявлення особливостей прояву відповідального ставлення в процесі спілкування присутні у роботах: К.Муздибаєв, М.В.Савчин, В.А.Свічеревської, А.В.Фурмана та О.Є. Гуменюк (Фурман)

Емпірична частина дослідження охоплювала 50 респодентів студентів перших–третьох курсів за методикою «Наскільки відповідальна Ви особистість» О.Є.Фурман та А.В.Фурман.

РОЗДІЛ 1. ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ПОВЕДІНКИ І ВЧИНКІВ ЛЮДИНИ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ ОБГРУНТУВАННІ

1.1. Психологічна характеристика поведінки людини

З давніх давен філософи, соціологи, хотіли з'ясувати, чому з однією людиною легко спілкуватись, знайти взаєморозуміння, а з іншою — немає такої можливості, і чим саме визначається логіка поведінки окремої людини.

Поведінка — це форма взаємодії особистості з оточуючим середовищем, яке визначається головними факторами — природними властивостями особи та її індивідуальністю.

Протягом останніх років роблема вчинку привертає до себе все більшу увагу психологів. Вона має неабияке значення для морального виховання наших сучасників. Поняття про вчинок, поряд з такими уявленнями, як провідна дія, діяльність, становить історичну ланку, у логічному розвитку науки, який охоплює і концентрує і змістовно розкриває структуру людської поведінки, психіки.

Кожен учинок має психологічний аспект. Людина, яка цілеспрямовано і вперто, напружуючи свої зусилля, формує навички гри, теж здійснює вчинок.

Усвідомлення того, що моя дія, навіть і повторна, має певне значення для інших людей, не може не впливати на характер її перебігу. Виходячи з цього, науковці-психологи розглядають учинок в єдності його суб'єктивної та об'єктивної сторін, розуміючи його як вузловий момент духовного розвитку особи, коли стара психічна якість переходить у нову [7, с. 151] коли вирішуються суперечності життя [9, с. 104-118]. У цьому вузловому моменті, своєрідному розвитковому стрибку зачіпається не якась окрема сторона людської істоти, а вся вона цілком, в поєднанні практичного і теоретичного визначення.

Суперечність розвитку мотивів людської діяльності — це, зокрема, суперечність між ідеологічним та індивідуально-психологічним [10, с.15-22]. Єдність цих двох сторін людської свідомості є основою для вироблення мотиві поведінки. « В цілях і мотивах діяльності... найважливішу роль відіграє саме ідейна спрямованість, ідеологія людини. Вчинок — це завжди дія перетворення, зміни, встановлення або розриву міжлюдських відносин, загалом кажучи — перетворення моральної ситуації.

В.О. Татенко слушно зауважує, що дійсний вчинок у своїй детермінації є незалежним від зовнішніх причин і навіть протистоїть їм. Суб'єктивне як мотив істинно вчинкової дії у знятому вигляді утримує в собі об'єктивне як умову, але не причину дії. Суб'єкт об'єктивується у вчинку, трансформуючи таким чином об'єктивне, вносить до нього нові змісти й форми, а отже розвиває, збагачує його. Виходячи з такого розуміння суб'єктивного та об'єктивного, можна з'ясувати суперечність внутрішнього і зовнішнього у вчинку. Сутність цієї суперечності полягає в можливій розбіжності між тим, як людина хотіла вчинити, і тим, як вона дійсно вчинила, як вона пояснює свій вчинок і як його розуміють інші. Нерідко буває так, що оточуючі оцінюють той чи інший поведінковий прояв як вчинок, а для самого “автора” це - звична дія. Буває і навпаки, коли людина по-справжньому вчиняє, перевершує себе, а оточуючі цього не помічають, вважаючи такий вияв досить традиційним, самоочевидним, невчинковим [9, с. 10-11].

Існують вчинки, які взагалі можуть не виявляти себе зовні, наприклад, коли внаслідок напруженої внутрішньої боротьби з самим собою індивід кардинально змінює свою життєву позицію, ставлення до себе чи до оточуючих, до справи, що уявлялася найголовнішою у житті. Це, наприклад, вчинки умовчання, утримання, внутрішньої незгоди, це і клятва собі. Такого роду вчинки здійснюються у суб'єктивному просторі і там структуруються на внутрішнє і зовнішнє з усіма суперечностями, що можуть виникати між ними. Внутрішнє у вчинку нерідко ототожнюється з суб'єктивним, проте варто розрізняти ці поняття. Внутрішнє, як і зовнішнє, - об'єктивна

реальність, специфічною для якої є наявність в її структурі суб'єктного ядра, котрому ми даємо назви “Я”, “самість”, “особистість”, “індивідуальність”, підкреслюючи особливо суттєву для людини здатність до свідомого здійснення вчинку. Саме тут і виникає нова проблема - усвідомлюваності вчинкової активності її “автором” і “виконавцем” та її довільності. Навряд чи варто сперечатися, що рівень усвідомлення ситуації та мотиву, дії та післядії може бути далеко не однаковим у різних людей і навіть в однієї людини.

С.Л. Рубінштейн дав таке визначення: “Учинок - це дія, що сприймається й усвідомлюється активним суб'єктом як суспільний акт, як прояв суб'єкта, який виражає ставлення людини до інших людей” [17, с. 664-665].

В.А. Роменець зауважив, що вчинок є універсальний і єдиний у своєму роді осередок людської діяльності і виражає спосіб існування людини у світі, виступає постійно активним фактором історичних форм прогресу, стає ланкою, що опосередковує людину і світ.

Вчинок як універсальний засіб самовиявлення, самовдосконалення, самотворення і самоствердження людини в суспільстві у певному розумінні може розглядатися як притаманний будь-якій людині, соціальній групі і будь-якій культурі, відбиваючи в собі специфіку і загальний рівень свого суб'єкта.

Підліток може зважитися на героїчний вчинок заради товариша, але залишитися байдужим до батьків, що розраховують на його допомогу, на потребу поступитися власними інтересами тощо.

Вчинковий потенціал по-різному розподіляється у психосоціальному просторі функцій та ролей, які відіграє людина залежно від суб'єктивної значущості кожної з них у конкретній ситуації життєдіяльності.

1.2. Поняття про вчинок.

Вчинок — це “ буття-подія ”, процес, що скеровується і переживається суб’єктом як автором і її учасником, котрий несе повну відповідальність за її наслідки.

М.М.Бахтін, розробляючи свою теорію вчинку, міркував так: “ Кожна думка моя з її змістом є мій індивідуально відповідальний вчинок, — писав він, — один з учасників, з яких складається все моє одиничне життя, як суцільне вчинення, бо все життя в цілому може бути розглянуте як деякий складний вчинок: я вчиняю всім своїм життям, кожний окремий акт і переживання є моментом мого життя-вчинення” [18, с. 162-163].

Проблема відповідальності на даний період розвитку людства й суспільства загалом є актуальною, оскільки “життя – це відповідальність”. Це пов’язано з тим, що від неї залежить як благополуччя окремої сім’ї, групи, так і держави в цілому. Адже відповідальність як риса характеру особистості виявляється у всіх сферах людського життя. Без відповідальної поведінки особи – пагубна не тільки для неї, а й для оточення, з яким вона взаємодіє. Не дивно, що вказана проблема свого часу досліджувалася ще античними філософами. Вони розглядали її у взаємозалежності людини і суспільства, моралі та права, а тому у її вирішенні пересікалося співвідношення суб’єктивного й об’єктивного.

Категорія “відповідальність” у соціогуманітарній науці обґрунтовується як у взаємозв’язку із змістом поняття “особистість”, так і у взаємозалежності і з когнітивними станами людини, її поведінкою, обов’язком перед іншими тощо. “В різних наукових галузях мислителі і розуміли відповідальність як свободу вибору, волі та засобів існування, як спосіб реалізації життєвої позиції чи самореалізацію особистістю своєї сутності”. Тому вона розглядається як форма активності людини чи групи осіб у процесі соціальної взаємодії [11, с. 163-164].

Значну увагу досліджуваному феномену приділяли багато вчених. Зокрема, С.Л. Рубінштейн розмежовував його на ретроспективний аспект (відповідальність за виконану дію) і перспективний (дхарма за те, що потрібно зробити); К.О. Абульханова-Славська розробила теорію відповідальності, у якій розглядає взаємозв'язок ініціативи та дхарми як певних форм активності суб'єкта, обґрунтовує ідею добровільності, самодисципліни, самостійності, незалежності останнього.

Зокрема, Ж. Завадська, Л. Славіна виділили показники відповідальності (усвідомлення важливості виконання доручення, характеру дій, емоційного переживання тощо); М.В. Савчин із теоретико-методологічних позицій обґрунтовує структуру відповідальності, а також розглядає цю проблему в навчально-виховному, соціально-психологічному і політичному аспектах; [5, с. 192-193.] С.В. Баранова здійснює аналіз професійної відповідальності за умов спільної управлінської діяльності [8, с. 99-100].

Висвітлюючи тематику відповідальності, відмітимо роботи С. Шварца (розкриває зміст вищезазначеної проблеми у межах мотивації допомоги), В.П. Казміренка, Л.Е. Орбан-Лембрик, В.В. Третьяченко та ін. (обґрунтовують явище відповідальності у процесі спільної управлінської діяльності як організаційну властивість тощо); І.Д. Бежа (аналізує відповідальність у контексті виховання особистості), Т.Г. Гаєвої (характеризує моральну відповідальність як якість суб'єкта активності), Л.Є. Коршунова (досліджує формування відповідального ставлення особистості до праці у виробничому колективі), П.П. Растігеев (виокремлює соціально-психологічні основи відповідальності), Б.С. Яковлева (розглядає відповідальність як фактор регуляції поведінки особистості) [14, с. 37-38].

У зв'язку з цим “ виокремлюють цінності як основний елемент становлення громадянськості”. Громадянськість — це й інтегральна частина ідентичності індивідів, і фактор, який зумовлює формування індивідуальних та колективних систем орієнтації, або ж моральна якість людини, в якій інтегровані її духовні, психічні та психофізіологічні функції. Людина яка

володіє цією якістю, пов'язує свою поведінку, все своє життя з інтересами, з долею країни, усвідомлює свою відповідальність перед народом і людьми, зберігаючи, проте, свою свободу та суверенність [1, с. 81-92].

Згідно з концепціями М.В. Савчина, К. Муздибаєва, В.В. Третяченко, Л.А. Снігур, М.Й. Боришевського, В.В. Баранової та інших науковців у структурі відповідальності та громадянськості виокремлюють такі компоненти: когнітивний, емоційно-мотиваційний і конативно-вольовий.

До зазначеної будови аналізованих феноменів додаємо четверту складову – морально-духовний компонент. І це не випадково. Як відомо, на підґрунті обґрунтованих рівнів розвитку моральних суджень Л. Колберга, К. Хелкан виділив та описав стадії розвитку відповідальності. На його думку, критерієм найвищої відповідальності тут є сукупність привласнених норм і принципів суспільної моралі [12, с. 77-79].

Якщо особистість досягає цієї вершинної стадії, то у змозі самостійно і добровільно вчиняти, а “совість стає головним регулятором відповідальної поведінки, ... духовною інстанцією відповідальної особистості”.

Тоді відбувається “гармонізація інтелектуально-раціонального, емоційно-мотиваційного і поведінкового компонентів” у внутрішньому та зовнішньому світах людини.

Внаслідок бажаної самореалізації особистості формується моральна свідомість і самосвідомість, розвивається здатність до моральної саморегуляції. Таке вдосконалення свідомості зумовлює те, що вона неподільно пов'язана із відповідними духовними новоутвореннями людини (ідея, ідеали, ставлення, оцінки, переконання та ін.). Останні, завдяки певним процесам, “об'єктивуються у вчинках і поведінці, моральних відносинах, закріплюються у звичаях, дієво впливають через це на суспільні відносини”.

Конативно-вольова складова відповідальності у своєму розвитку спричинена функціонуванням і взаємодоповненням когнітивного, емоційно-мотиваційного та морально-духовного компонентів у структурі внутрішнього світу людини, оскільки у її реальному житті ці компоненти неподільно

взаємопов'язані та утворюють єдине ціле. Якщо в неї сформовані адекватні чи позитивні складові відповідальності, то й поведінка особистості буде гуманною й відкритою. Коли ж зазначені складові наповнені негативізмом, то вочевидь поведінка, вчинкові дії особи характеризуватимуться невпевненістю, втратою самостійності або надмірною розкутістю.

Поведінковий компонент відповідальності утримує систему дій, учинків, котрі дають змогу особистості “реалізувати предмет відповідальності”; “у зовнішньому плані він виявляється у виконанні обов’язків, вимог, зобов’язань, завдань тощо, а у внутрішньому – під час прийняття рішень, при доборі та оцінці засобів реалізації предмета відповідальності, самоаналізі поведінки і свого “Я”, зайнятті позицій щодо подій, інших осіб, груп та самого себе, нарешті при виробленні програми саморозвитку “Я” та ін.” [13, с. 88-89].

Але поведінка людини невід’ємно пов’язана також із її вольовою регуляцією. В. Джемс основною сутнісною характеристикою останньої її називав способи здолаття перешкод. Він виділив п’ять типів рішучості:

- 1) “розумна рішучість” як раціональне пояснення ситуації і відшукування способів поведінки, що адекватна конкретному випадку;
- 2) “випадкова зміна обставин”;
- 3) “випадкова зміна суб’єкта”, коли він ігнорує сприйняті ним свідчення про перешкоди і продовжує діяти;
- 4) “ціннісна зміна людини”, котра ґрунтується на зміні структури мотивів;
- 5) “акт волі”, за допомогою якого виникає процес надання мотиву додаткової вагомості (наприклад, це має місце у ситуації “справа честі”).

відповідальність як риса особистості містять складні структурні компоненти, які взаємопересікаються між собою та надають стійкості її поведінці. Ці риси організуються “... як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками та не зводиться до зовнішнього обов’язку”.

На мою думку, ця функція у людини реалізується в рамках “нейтральної” рольової установки, Я-концепції [15, с. 356–358], засвоїти та сформулювати які людина може через рефлексивне дистанціювання від зовнішнього середовища, самої себе і наявної ситуації, що в психології і філософії називається абстрагуванням, рефлексією, дисоціацією, творчістю, надситуативністю, самотрансценденцією, феноменологічною редукцією тощо.

Усвідомлена, доцільна поведінка особистості у світі природи можлива за умови, що людина здатна прогнозувати наслідки своїх дій. Ця здатність, у свою чергу, має базуватися на уявленні про соціальне та природне оточення як складну цілісну систему, де все взаємопов’язане зі всім. Суттєво, що інтенція, спрямованість у майбутнє є спільним у науковій та релігійній світоглядній свідомості, тобто постає універсальним життєтворчим початком людини [18, с. 36].

Відповідальність, як якість особистості, на думку Н.Л. Бойко, передбачає усвідомлення самоцінності та самоцільності життя, яка має кілька вимірів: космічну, суспільно-історичну та індивідуально-особистісну цільність життя. Суспільно-історична цілісність життя означає, що життя людства – це єдиний, поступовий природно-історичний процес. Індивідуально-особистісна цільність життя означає як наявність та єдність у межах життя індивіда певних індивідуальних (природних) та особистісних (соціокультурних) передумов і рис, так і єдність усіх етапів життєвого шляху людини, всіх форм їх життєдіяльності. Звідси випливають й певні форми відповідального ставлення людини до життя: космічна відповідальність, тобто відповідальність за збереження життя на планеті Земля; екологічна відповідальність як відповідальність за збереження різних форм життя; загальнолюдська відповідальність як відповідальність за збереження життя роду людського [18, с. 225-228].

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКОВО-ВЧИНКОВОГО КОМПОНЕНТА ОСОБИСТІСНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.

2.1. Методика та організація дослідження.

Здійснити психологічну характеристику поведінково-вчинкового компонента особистісної відповідальності можна використовувати методику за А.В. Фурманом у серпні 2007 року на теоретичній основі концепції чотирикомпонентної структури відповідальності особистості. Крім того, при його розробці авторами використані принципи та окремі процедури ще двох, як вони стверджують повною мірою оригінальних, діагностичних методів:

а) здійснення проблемно-ситуативної (розвивальної) діагностики культурно-психологічної грамотності педагогів (тест “Хто підніме папірець?” А.В. Фурмана) [12, с. 101-102].

б) вивчення відповідальності особистості методом аналізу цілісних життєвих ситуацій шляхом експертної оцінки найбільш відповідальних і найбільш невідповідальних осіб за окремою програмою (М.В. Савчин) [19, с.95-98].

У першому випадку беруться до уваги теоретико-методологічні напрацювання у сферах психології задачної організації соціального життя людини; виникнення, розвитку і функціонування внутрішніх проблемних ситуацій у її психодуховному світі; проектування і моделювання можливих виходів особистості із складних життєвих ситуацій як взаємодоповнення позитивних і негативних розв’язків та позитивного і негативного зняття задач, проблем, запитань (мінізадач), а також вивчений досвід обробки і нормування результатів тестування у системі фундаментального соціально-психологічного експерименту з упровадження інноваційної моделі модульно-розвивального навчання. У другому випадку приймаються до

інтелектуального зреалізування засадничі тези ситуаційного підходу: зовнішні чинники “справляють вплив на поведінку суб’єкта, переломлюючись через його когнітивну та спонукальну сфери, тобто ситуація має визначатися не лише як перелік об’єктивних стимульних елементів, а й з боку її інтелектуального розуміння, переживання та оцінювання”; принципи діагностичних процедур уможливають виявлення того “психологічного змісту, який залишається прихованим при використанні традиційних методик”; програма вивчення цілісних життєвих ситуацій людини дає змогу “працювати не тільки з актуальним змістом свідомості індивіда, а й дозволяє звертатися також до минулого досвіду і досліджувати їх у взаємозв’язку”; “в основу критеріїв оцінок експертів покладені надійні життєві показники (реальні характеристики поведінки обстежуваного у різних сферах життя протягом тривалих періодів)...” та ін..

Крім того, вищезазначені теоретико-методологічні засади дослідження відповідальності особистості також знайшли емпіричне втілення у тесті, який дає змогу визначати як загальний коефіцієнт відповідальності обстежуваного, так і особливості розвитку в нього її окремих компонентів.

Тест містить 20 життєвих ситуацій проблемного характеру, кожна з яких має 5 виходів-розв’язків, що є рівноцінними за діагностичним критерієм і являють собою набір різних психологічних задач. При цьому обстежуваний покликаний особистісно прийняти лише одну задачу як адекватний розв’язок, а решта чотири відхилити як неприйнятні. Відтак тест, крім 20 ситуацій, утримує ще й 100 психологічних задач, котрі обстежуваний повинен опрацювати – сприйняти, усвідомити їх зміст, внутрішньо прийняти чи відхилити й зафіксувати відповідь [13, с. 79-80].

Бланк відповідей до тесту складається із трьох частин (Додаток А):

а) верхньої, на котрій обстежуваний фіксує основну інформацію про себе і дату обстеження;

б) середньої, де він навпроти кожної із 20 ситуацій (горизонталь) “хрестиком” фіксує один із п’яти обраних варіант відповіді (вертикаль);

в) нижньої, що заповнюється психологом після тестування – на етапі первинної обробки одержаних результатів (див. далі).

Час виконання тесту необмежений, хоча досвід його проведення виявив, що обстежувані справляються з його ситуаційними завданнями в діапазоні 25-35 хв.

Перший крок. Здійснюється кількісне підрахування суми первинних оцінок у балах кожного учасника тестування за ключем і заповнення нижньої частини бланку відповідей, розмежовуючи кількість балів за кожним показником відповідальності та визначається їх загальна сума як інтегральний показник відповідальності особистості.

Ключ до тесту (Додаток Б) створений як періодичне чергування спочатку діагностованих компонентів відповідальності, а потім як кватерних груп прямих і непрямих оцінювань відповідей. Така подвійна інваріантність змін у побудові ключа до тесту природно виключає як ефект навчіння, так і можливість розшифрування обстежуваним самого ключа.

Достатній інтервальний ряд оцінок (0, 1, 2, 3, 5) та чітка пропорційність між моделями проблемних ситуацій, що характеризують концептуально задані компоненти відповідальності, дають змогу одержувати первинні оцінки за кожним компонентом у діапазоні від 0 до 25 балів, а в сукупності – від 0 до 100. Все це створює низку зручностей при обробці первинних результатів тестування [3, с. 77-78].

Алгоритм дій психолога тут такий:

- 1) спочатку він товстою лінією диференціює всі ситуації на п'ять груп, для того щоб полегшити підрахування "сірих" оцінок;
- 2) далі за ключем записує у рядок бали до всіх ситуацій;
- 3) потім виписує бали й підсумовує їх кількості за окремими компонентами відповідальності у такий спосіб:

К. К. – когнітивний компонент: ситуації за № 1,5,9, 13, 17; Ем.-М. К. – емоційно-мотиваційний компонент: ситуації за № 2, 6, 10, 14, 18; Пов.-В. К.

– поведінково-вольовий компонент: за №3,7, 11, 15, 19; М.-Д. К. – морально-духовний компонент: за № 4, 8, 12, 16, 20;

4) насамкінець підраховує загальну суму балів або % відповідальності особистості за стовідсотковою шкалою.

Другий крок. Нормування результатів тестування, стандартизації тестових оцінок та створення класифікації показників відповідальності особистості (загальний і за кожним її компонентом), що дає змогу зіставляти отримані результати у різних обстежуваних.

Алгоритм дії тут наступний:

1) спочатку дані обстежених заносяться до таблиці за колонками “первинна оцінка в балах”, “частота первинної оцінки”, “сукупна частота первиннонь оцінки, у процентах і ранжування первинних оцінок за стовідсотковою шкалою;

2) далі за стенойною шкалою визначалися рівні відповідальності особистості від вкрай високого (абсолютна відповідальність) до вкрай низького (безвідповідальність);

3) потім кількісно визначені рівні заносяться до підсумкової кваліфікаційної таблиці, що фіксує не лише відповідні рівні та показники, а й види особистіснонь відповідальності;

4) насамкінець аналогічні процедурні дії реалізуються стосовно оцінок кожного із чотирьох компонентів відповідальності; у підсумку одержана класифікація показників за компонентами відповідальності особистості, що дає змогу чітко визначати ступінь розвитку окремих складових цієї інтегральної особистісної риси людини [9, с. 111-112].

Третій крок. Зважаючи на одержані кваліфікаційні показники, результати тестування кожного обстежуваного подаються наочно у двох формах – графіка або дискограми.

2.2. Інтерпретація отриманих результатів.

Отож об'єктом дослідження що проведене нами у квітні-травні 2017 року, була в основному молодь віком від 17 до 20 років, яка навчається у західному регіоні України (м. Тернопіль). Тернопільському національному економічному університеті , студентів перших- третіх курсів юридичного факультету. Вибір саме цієї категорії обстежуваних був зумовлений важливим етапом у житті молодого покоління, коли “людина не тільки оволодіває різними соціальними ролями, а й формує свої соціальні очікування, створює систему ціннісних орієнтації, інтересів, ідеалів, стає активним повноправним членом суспільства...” [24, с. 9].

У період юності та молодості проявляється здатність людини активно і свідомо брати участь у житті суспільства, прилучатися до соціальних норм громадянського життя, усвідомлювати своє місце серед інших.[25, с. 8]

У ході психодіагностичного дослідження відповідальності особистості був використаний тест О.Є.Фурман та А.В.Фурман і опитано 50 респондентів.

Класифікація показників за компонентами відповідальності особистості (квітень-травень 2017р.) ТНЕУ, Юридичний факультет групи ПМ-11, ДІД-22 та ПР-32.

Спочатку був використаний кількісний аналіз результатів і отримано такі дані: (див. табл.)

Результати психодіагностичного обстеження

Тест “Наскільки відповідальна Ви особистість” О.Є.Фурман та А.В.Фурман. (м.Тернопіль, квітень-травень 2017р., вибірка 50 студентів)

Таблиця

№	ППП	Вік	Стат ь	Компоненти відповідальності				
				Когніт ивний компо нент	Емоційно- мотивацій ний компонет	Поведін ково- вольови й компоне нт	Морально -духовний компонен т	ВО(загальна сума балів)

1	Бережнюк Яніна	19	Жін.	21	20	25	8	74
2	Безушко Наталія	19	Жін.	14	21	18	17	70
3	Вовкотруб Степан	19	Чол.	10	4	10	11	35
4	Ваврикович Христина	19	Жін.	13	16	1	18	48
5	Гаврисюк Діана	18	Жін.	18	10	8	10	41
6	Гановський Юрій	18	Чол.	21	19	18	19	77
7	Голуб Ольга	19	Жін.	16	17	20	20	73
8	Грибовська Юлія	18	Жін.	13	8	8	18	47
9	Дубінчин Василь	17	Чол.	2	9	13	12	36
10	Ільчишин Андрій	19	Чол.	21	16	21	21	79

11	Камінський Ігор	17	Чол.	14	21	18	16	69
12	Кідиба Анастасія	18	Жін.	17	23	21	18	76
13	Коломієць Галина	18	Жін.	18	21	21	21	81
14	Косяк Марія	19	Жін.	25	21	19	16	81
15	Кравець Світлана	18	Жін.	15	8	8	17	48
16	Кубрик Наталія	18	Жін.	21	20	21	21	83
17	Кульган Марія	18	Жін.	23	19	19	10	71
18	Кучарська Христина	17	Жін.	17	16	20	18	71
19	Ландяк Христина	19	Жін.	9	12	10	11	42
20	Лозинська Катерина	20	Жін.	14	14	18	12	58
21	Мартинюк Оксана	19	Жін.	17	19	21	19	76
22	Мельник Віктор	18	Чол.	20	21	16	12	69
23	Митохір Наталія	18	Жін.	13	21	23	21	78
24	Міллер Маріанна	19	Жін.	11	18	14	18	51
25	Наход Ірина	19	Жін.	13	9	7	15	44
26	Онисько	19	Чол.	19	23	17	20	79

	Тарас							
27	Паряк Тетяна	17	Жін.	21	9	8	17	55
28	Посторонко І	19	Жін.	22	20	20	19	81
29	Перцак Уляна	17	Жін.	10	16	16	6	48
30	Процюк Надія	17	Жін.	18	23	21	15	77
31	Репецька Ірина	18	Жін.	16	23	23	11	73
32	Савицька Анна	18	Жін.	19	21	22	16	78
33	Середа Юлія	18	Жін.	14	11	9	13	47
34	Слободян Христина	20	Жін.	12	10	2	10	34
35	Сукач Анастасія	19	Жін.	9	11	14	19	53
36	Тернопільська Іванна	19	Жін.	7	11	6	9	33
37	Тимочко Ірина	17	Жін.	23	18	23	19	83
38	Федунів Христина	19	Жін.	21	16	25	21	83
39	Федус Василь	17	Чол.	14	11	8	15	48
40	Фігун Наталія	20	Жін.	16	11	19	23	69
41	Фіяло Микола	17	Чол.	22	18	20	21	81
42	Харчук Олександр	18	Чол.	25	15	21	20	81
43	Хомчин Тетяна	19	Жін.	14	21	25	18	78
44	Хополова Вікторія	18	Жін.	9	15	18	14	56

45	Чайка Ірина	20	Жін.	16	15	21	13	65
46	Чайківська Мар'яна	18	Жін.	16	17	12	14	59
47	Чумак Віта	19	Жін.	17	21	20	19	77
48	Штань Яна	19	Жін.	15	12	13	8	48
49	Щербина Марко	18	Чол.	7	17	15	13	52
50	Ящук Аліна	17	Жін.	14	10	10	9	43

Якісний результат аналізу

1. **Бережнюк Яніна** отримала загальну кількість балів (74б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (21б), за емоційно-мотиваційним компонентом (20б), за поведінково-вчинковим компонентом (25б), за морально-духовним компонентом (8б)

2. **Безушко Наталія** отримала загальну кількість балів (70б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (14б), за емоційно-мотиваційним компонентом (21б), за поведінково-вчинковим компонентом (18б), за морально-духовним компонентом (17б).

3. **Вовкотруб Степан** отримав загальну кількість балів (35б) – це свідчить про те, що він невідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже низький. За когнітивним компонентом (10б), за емоційно-мотиваційним компонентом (4б), за поведінково-вчинковим компонентом (10б), за морально-духовним компонентом (11б).

4. **Ваврикович Христина** отримала загальну кількість балів (48б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (13б), за емоційно-мотиваційним компонентом (16б), за поведінково-вчинковим компонентом (1б), за морально-духовним компонентом (18б).

5. **Гаврисюк Діана** отримала загальну кількість балів (41б) – це свідчить про те, що вона невідповідальна особистість, рівень відповідальності низький. За когнітивним компонентом (13б), за емоційно-мотиваційним компонентом (10б), за поведінково-вчинковим компонентом (8б), за морально-духовним (10б).

6. **Гановський Юрій** отримав загальну кількість балів (77б) – це свідчить про те, що він надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (21б), за емоційно-мотиваційним (19б), за поведінково-вчинковим компонентом (18б), за морально-духовним (19б).

7. **Голуб Ольга** отримала загальну кількість балів (73б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (16б), за емоційно-мотиваційним компонентом (17б), за поведінково-вчинковим компонентом (20б), за морально-духовним компонентом (20б).

8. **Грибовська Юлія** отримала загальну кількість балів (47б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (13б), за емоційно-мотиваційним компонентом (8б), за поведінково-вчинковим компонентом (8б), за морально-духовним компонентом (18б).

9. **Дубінчин Василь** отримав загальну кількість балів (36б) – це свідчить про те, що він невідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже низький. За когнітивним компонентом (2б), за емоційно-мотиваційним компонентом (9б), за поведінково-вчинковим компонентом (13б), за морально-духовним компонентом (12б).

10. **Ільчишин Андрій** отримав загальну кількість балів (79б) – це свідчить про те, що він надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (21б), за емоційно-мотиваційним компонентом (16б), за поведінково-вчинковим компонентом (21б), за морально-духовним компонентом (21б).

11. **Камінський Ігор** отримав загальну кількість балів (69б) – це свідчить про те, що він надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (14б), за емоційно-мотиваційним компонентом (21б), за поведінково-вчинковим компонентом (18б), за морально-духовним компонентом (16б).

12. **Кідиба Анастасія** отримала загальну кількість балів (76б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (17б), за емоційно-мотиваційним компонентом (23б), за поведінково-вчинковим компонентом (21б), за морально-духовним компонентом (18б).

13. **Коломієць Галина** отримала загальну кількість балів (81б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (18б), за емоційно-мотиваційним компонентом (21б), за поведінково-вчинковим компонентом (21б), за морально-духовним компонентом (21б).

14. **Косяк Марія** отримала загальну кількість балів (81б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (25б), за емоційно-мотиваційним компонентом (21б), за поведінково-вчинковим компонентом (19б), за морально-духовним компонентом (16б).

15. **Кравець Світлана** отримала загальну кількість балів (48б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (15б), за емоційно-мотиваційним компонентом (8б), за поведінково-вчинковим компонентом (8б), за морально-духовним компонентом (17б).

16. **Кубрик Наталія** отримала загальну кількість балів (83б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (21б), за емоційно-мотиваційним компонентом (20б), за поведінково-вчинковим компонентом (21б), за морально-духовним компонентом (21б).

17. **Кульган Марія** отримала загальну кількість балів (71б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (23б), за емоційно-мотиваційним (19б), за поведінково-вчинковим компонентом (19б), за морально-духовним компонентом (10б).

18. **Кучарська Христина** отримала загальну кількість балів (71б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (17б), за емоційно-мотиваційним компонентом (16б), за поведінково-вчинковим компонентом (20б), за морально-духовним компонентом (18б).

19. **Ландяк Христина** отримала загальну кількість балів (42б) - це свідчить про те, що вона невідповідальна особистість, рівень відповідальності низький. За когнітивним компонентом (9б), за емоційно-мотиваційним компонентом (12б), за поведінково-вчинковим компонентом (10б), за морально-духовним компонентом (11б).

20. **Лозинська Катерина** отримала загальну кількість балів (58б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності середній. За когнітивним компонентом (14б), за емоційно-мотиваційним компонентом (14б), за поведінково-вчинковим компонентом (18б), за моральнодуховним компонентом (12б).

21. **Мартинюк Оксана** отримала загальну кількість балів (76б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (17б), за емоційно-мотиваційним компонентом (19б), за поведінково-вчинковим компонентом (21б), за морально-духовним (19б).

22. **Мельник Віктор** отримав загальну кількість балів (69б) – це свідчить про те, що він надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (20б), за емоційно-мотиваційним компонентом (21б), за поведінково-вчинковим компонентом (16б), за морально-духовним компонентом (12б).

23. **Митохір Наталія** отримала загальну кількість балів (78б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (13б), за емоційно- мотиваційним компонентом (21б), за поведінково-вчинковим компонентом (23б), за морально-духовним компонентом (21б).

24. **Міллер Маріанна** отримала загальну кількість балів (51б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності середній. За когнітивним компонентом (11б), за емоційно-мотиваційним компонентом (18б), за поведінково-вчинковим компонентом (14б), за морально-духовним компонентом (18б).

25. **Наход Ірина** отримала загальну кількість балів (44б) – це свідчить про те, що вона відповідально особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (13б), за емоційно-мотиваційним компонентом (9б), за поведінково-вчинковим компонентом (7б), за морально-духовним (15б).

26. **Онисько Тарас** отримав загальну кількість балів (79б) – це свідчить про те, що він надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (19б), за емоційно-мотиваційним компонентом (23б), за поведінково-вчинковим компонентом (17б), за морально-духовним компонентом (20б).

27. **Паряк Тетяна** отримала загальну кількість балів (55б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності середній. За когнітивним компонентом (21б), за емоційно- мотиваційним компонентом (9б), за поведінково-вчинковим компонентом (8б), за морально-духовним компонентом (17б).

28. **Посторонка Ірина** отримала загальну кількість балів (81б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (22б), за емоційно-мотиваційним компонентом (20б), за поведінково-вчинковим компонентом (20б), за морально-духовним компонентом (19б).

29. **Перцак Уляна** отримала загальну кількість балів (486) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (106), за емоційно-мотиваційним компонентом (166), за поведінково-вчинковим компонентом (166), за морально-духовним компонентом (66).

30. **Процюк Надія** отримала загальну кількість балів (776) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (186), за емоційно-мотиваційним компонентом (236), за поведінково-вчинковим компонентом (216), за морально-духовним компонентом (156).

31. **Репецька Ірина** отримала загальну кількість балів (736) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (166), за емоційно-мотиваційним компонентом (236), за поведінково-вчинковим компонентом (236), за морально-духовним компонентом (116).

32. **Савицька Анна** отримала загальну кількість балів (786) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (196), за емоційно-мотиваційним компонентом (216), за поведінково-вчинковим компонентом (226), за морально-духовним компонентом (166).

33. **Середа Юлія** отримала загальну кількість балів (476) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (146), за емоційно-мотиваційним компонентом (116), за поведінково-вчинковим компонентом (96), за морально-духовним компонентом (136).

34. **Слободян Христина** отримала загальну кількість балів (346) – це свідчить про те, що вона невідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже низький. За когнітивним компонентом (126), за емоційно-мотиваційним компонентом (106), за поведінково-вчинковим компонентом (26), за морально-духовним компонентом (106).

35. **Сукач Анастасія** отримала загальну кількість балів (53б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності середній. За когнітивним компонентом (9б), за емоційно-мотиваційним компонентом (11б), за поведінково-вчинковим компонентом (14б), за морально-духовним компонентом (19б).

36. **Тернопільська Іванна** отримала загальну кількість балів (33б) – це свідчить про те, що вона невідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже низький. За когнітивним компонентом (7б), за емоційно-мотиваційним компонентом (11б), за поведінково-вчинковим компонентом (6б), за морально-духовним компонентом (9б).

37. **Тимочко Ірина** отримала загальну кількість балів (83б) – це свідчить про надвідповідальність, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (23б), за емоційно-мотиваційним компонентом (18б), за поведінково-вчинковим компонентом (23б), за морально-духовним компонентом (19б).

38. **Федунів Христина** отримала загальну кількість балів (83б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (21б), за емоційно-мотиваційним компонентом (16б), за поведінково-вчинковим компонентом (25б), за морально-духовним компонентом (21б).

39. **Федус Василь** отримав загальну кількість балів (48б) – це свідчить про те, що він відповідальна особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (14б), за емоційно-мотиваційним компонентом (11б), за поведінково-вчинковим компонентом (8б), за морально-духовним компонентом (15б).

40. **Фігун Наталія** отримала загальну кількість балів (69б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності високий. За когнітивним компонентом (16б), за емоційно-мотиваційним компонентом (11б), за поведінково-вчинковим компонентом (19б), за морально-духовним компонентом (23б).

41. **Фіяло Микола** отримав загальну кількість балів (81б) – це свідчить про те, що він надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (22б), за емоційно-мотиваційним компонентом (18б), за поведінково-вчинковим компонентом (20б), за морально-духовним компонентом (21б).

42. **Харчук Олександр** отримав загальну кількість балів (81б) – це свідчить про те, що він надвідповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (25б), за емоційно-мотиваційним компонентом (15б), за поведінково-вчинковим компонентом (21б), за морально-духовним компонентом (20б).

43. **Хомчин Тетяна** отримала загальну кількість балів (78б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності дуже високий. За когнітивним компонентом (14б), за емоційно-мотиваційним компонентом (21б), за поведінково-вчинковим компонентом (25б), за морально-духовним компонентом (18б).

44. **Хополова Вікторія** отримала загальну кількість балів (56б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності середній. За когнітивним компонентом (9б), за емоційно-мотиваційним компонентом (15б), за поведінково-вчинковим компонентом (18б), за морально-духовним компонентом (14б).

45. **Чайка Ірина** отримала загальну кількість балів (65б) – це свідчить про те, що вона надвідповідальна особистість, рівень відповідальності високий. За когнітивним компонентом (16б), за емоційно-мотиваційним компонентом (15б), за поведінково-вчинковим компонентом (21б), за морально-духовним компонентом (13б).

46. **Чайківська Мар'яна** отримала загальну кількість балів (59б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності середній. За когнітивним компонентом (16б), за емоційно-мотиваційним компонентом (17б), за поведінково-вольовий компонентом (12б), за морально-духовним компонентом (14б).

47. **Чумак Віта** отримала загальну кількість балів (77б) – це свідчить про те, що вона над відповідальна особистість, рівень відповідальності вкрай високий. За когнітивним компонентом (17б), за емоційно-мотиваційним компонентом (21б), за поведінково-вольовий компонентом (20б), за морально-духовним компонентом (19б).

48. **Штань Яна** отримала загальну кількість балів (48б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (15б), за емоційно-мотиваційним компонентом (12б), за поведінково-вольовий компонентом (13б), за морально-духовним компонентом (8б).

49. **Щербина Марко** отримав загальну кількість балів (52б) –це свідчить про те, що він відповідальна особистість, рівень відповідальності середній. За когнітивним компонентом (7б), за емоційно-мотиваційним компонентом (17б), за поведінково-вольовий компонентом (15б), за морально-духовним компонентом (13б).

50. **Ящук Анна** отримала загальну кількість балів (43б) – це свідчить про те, що вона відповідальна особистість, рівень відповідальності нижче середнього. За когнітивним компонентом (14б), за емоційно-мотиваційним компонентом (10б), за поведінково-вольовий компонентом (10б), за морально-духовним компонентом (9б).

Виявилося, що з 50 респондентів у 28 студентів, юридичного факультету присутній такий поведінково-вольовий компонент: 1.Надвідповідальність (рівні відповідальності: 1) вкрай високий бал у 7 студенті; 2) дуже високий бал у 13 студентів; 3) високий бал у 8 студентів. 2. Відповідальність присутня у 9 студентів (рівні відповідальності: 4) вище середнього бал у 4 студентів; 5) середній бал у 2 студентів; 6) нижче середнього бал у 3 студентів. 3. Невідповідальність присутня у 13 студентів (рівні відповідальності: 7)низький бал у 4 студентів; 8) дуже низький бал у 6 студентів; 9) вкрай низький у 3 студентів.

РОЗДІЛ 3. ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ

Я, Сапішук Марія Володимирівна, народилася 11 січня 1998 року в м. Чортків. Після закінчення ЗОШ №5 вступила у ТНЕУ на спеціальність «Психологія» і навчаюся зараз на 2 курсі. Я задоволена, тим що обрала саме цю професію, адже вірю, що в майбутньому зможу допомагати людям.

Вивчаюся дисципліну «Психодіагностика», я освоїла багато цікавих тестів, опитувальників і методик за допомогою яких змогла пізнати себе та свій внутрішній світ. Так, рівень інтелектуального потенціалу, за тестом Дж. Равена, становить 106 одиниць IQ (із 60-ти задач різного ступеня складності я розв'язала 47), що означає незаурядний інтелект.

Завдяки опитувальнику Айзенка я визначила свій тип темпераменту – холерик, тобто мені притаманні дисциплінованість, почуття власної гідності, активність, вразливість, емоційність, організаторські здібності. Тип темпераменту № 32, свідчить про те, що мене не слід підтримувати в конфліктних ситуаціях, стосунки підтримувати на рівні, намагаючись поводити розвивати соціальний інтелект.

Проективна методика «Пізнай свій характер» складається із 12-ти квадратів, в яких потрібно було домалювати малюнки. Дана методика показала, що у мене гарне почуття гумору, часто беру на себе роль лідера, притаманна мені стриманість, скритість, сором'язливість. Впевнена, цілеспрямована у своїх діях і у самій собі. Мої інтереси пропорційно розподіляються між домом і навколишнім світом.

Тест-опитувальник А.В.Фурман «Наскільки Ти адаптований до життя» виявив низький рівень адаптованості, свідчить про те, що потрібно працювати над собою, долати життєві перепони.

Опитувальник Шмішека дає змогу визначити тип акцентуації характеру. Відповівши на 88 запитань, моя загальна сума балів така: гіпертимний – 3, застрягаючий – 10, емотивний – 6, педантичний – 9,

тривожно-боягузливий – 12, циклотимічний – 9, демонстративний – 8, збудливий – 9, дистимічний –18, афективно-екзальтований – 6. Отже, мені найбільш притаманні дистимічний, тривожно-боягузливий та застрягаючий. Тобто я сором'язлива, помірно товариська, обережна у спілкуванні до інших, уникаю шумних компаній, справедлива, відповідальна, рано формуються високі моральні та етичні норми.

Тест «Наскільки відповідальна ви особистість?» О.Є.Фурман та А.В.Фурман. Який складається з 20-ти ситуацій, кількома варіантами відповідей, я отримала свій результат 89 балів, що свідчить про вкрай високий рівень моєї відповідальності. Найбільш притаманна мені морально-духовна відповідальність (25б), емоційно-мотиваційна (23б), когнітивний компонент (21б) та поведінково-вольовий (20б).

Фрайбурзький особистісний опитувальник (FRI, ФОРМА В) містить 12 шкал, форми В відрізняється від повної форми меншою кількістю запитань. Загальна кількість 114 запитань. Найбільш властивива мені дратівливість – нестійкий емоційний стан, спонтанна агресивність, врівноваженість – свідчить про захищеність до дій стресових чинників життєвих ситуацій.

Експрес-діагностика Л.І.Вассермана на визначення нейротизму людини. Складається з 40 запитань(так чи ні). Мій результат становить 20, досить високий рівень нейротизму.

Методика діагностики К.Томаса, обраховуючи цей результат я виявила, що я здатна до суперництва (4) залежно від ситуації здатна до суперництва, співробітництва (7), компроміс (10) не завжди можу уступати , пристосування (4) важко пристосовуюся, уникання (6).

Опитувальник термінальних цінностей (І.Г.Сенін), опрацювавши свій результат я отримала такі дані: Життєві сфери 1)професійне життя – 67, 2)навчання та освіта – 69, 3) Подружнє життя – 62, 4) громадське життя – 62, 5) захоплення – 64. За всіма критеріями високий показник, віддаю багато часу своїй роботі, прагну до підвищення рівня своєї освіченості, багато сил і

часу приділяю сім'ї, важливе місце займає хобі. Термінальних цінностей 1) власний престиж –34, 2) високе матеріальне становище – 37, 3) креативність – 42, 4) активні соціальні контакти – 39, 5) саморозвиток – 43, 6) досягнення – 47, 7) духовне задоволення – 45, 8) збереження власної індивідуальності – 37. За всіма критеріями високий і середній показник, прагну до визнання, потребую соціального схвалення, прагну до реалізації своїх творчих можливостей, прагнення до взаємовідносин з іншими людьми, ретельно планую своє життя, ставлючи конкретні цілі, прагну до морального задоволення.

Диференціальні шкали емоцій, за К.Ізардом. За даним тестом мені притаманні найбільш вираженіші емоції: радість (9), інтерес (10) та сором (7). Найменшими проявляються емоції: гнів (3), презирство (3) та страх (3). Самопочуття дорівнює більше 1 і становить 2,31 – це означає, що самопочуття у мене більше відповідає позитивному.

Шкали ситуативної та особистісної тривожності Спілбурга-Ханіна. Пройшовши цей тест, я отримала такі результати: за ситуативної тривожністю у мене 38 – помірна тривожність, за особистісною тривожністю маю показник 46 – висока тривожність, передбачає схильність до появи стану тривоги в ситуації, оцінки моєї компетентності. В моєму випадку слід понизити суб'єктивну значимість ситуації і перенести акцент на осмислення діяльності.

Вибиріть фігуру і Ви дізнаєтеся, до чого прагнете і чого уникаєте в даний момент. Подивившись на фігури я зрозуміла, що мені подобається фігура №4 – фігура символізує нестійку рівновагу і вказує на прагнення настояти на своєму, впертість, небажання пристосовуватися. Не сподобалася фігура №7 – фігура часто нагадує людину, котра звивається і мовою рухів означає гнучкість.

Отже, мені властиві як позитивні, так і негативні особистісні риси. Проте завдяки тому, що я знаю свої негативні сторони, думаю, що зможу їх змінити.

ВИСНОВОК

Відповідальність людини – це найважливіша властивість особистості. Вона пов'язана з розвитком і становленням людини у суспільстві, також за рахунок відповідальності людина може виражати свою свободу слова. Відповідальність – це відношення залежності людини від чогось такого, що сприймається людиною, як визначальна база для прийняття і реалізації рішень. Відповідальність людини є найважливішою якістю людини, тому що, беручи на себе відповідальність вона самореалізується.

Відповідальність виявляється у характері, почуттях, свідомості, в участі особистості у різних видах діяльності, слугує засобом її самоконтролю і саморегуляції вчинків, демонструє її соціальну і суто моральну зрілість [26, с. 47–49].

Особистісна відповідальність – це усвідомлений індивідом загальнозначущий обов'язок, повинність у вчинку, визнання людиною причетності до соціуму, її власні переконання та моральні принципи. Відповідальність є особливим мотивом людських вчинків, який відрізняється від усіх інших лише йому властивою рисою ідеальності. І саме наявність цієї риси у діяльності особистості сприяє її моральному розвитку. Таким чином, моральна рефлексія передбачає здатність індивіда осмислити свої прагнення передбачити результати вчинків з урахуванням власних поглядів та поглядів інших людей, здатність до погодження цілей поведінки із засобами досягнення їх. [27, с. 23-26].

Оптимальним методом дослідження поведінково-вчинкового компонента особистісної відповідальності є методика « Наскільки відповідальна Ви особистість» О.Є.Фурман та А.В. Фурман основана на теоретичній основі концепції чотирикомпонентної структури відповідальності особистості. Крім того, при їхній розробці використані принципи та окремі процедури ще двох, повною мірою оригінальних,

діагностичних методів: а) здійснення проблемно-ситуативної (розвивальної) діагностики культурно-психологічної грамотності педагогів (тест “Хто підніме папірець?” А.В. Фурмана); б) вивчення відповідальності особистості методом аналізу цілісних життєвих ситуацій шляхом експертної оцінки найбільш відповідальних і найбільш невідповідальних осіб за окремою програмою (М.В. Савчин).

Опитавши 50 респодентів студентів ТНЕУ, юридичного факультету перших-третьох курсів я отримала такий результат за поведінково-вольовим компонентом виявилось, що 28 студентів, присутній такий поведінково-вольовий компонент:

1. Надвідповідальність (рівні відповідальності: 1) вкрай високий бал у 7 студентів (Бережнюк Яніна (25б), Митохір Наталія (23б), Репецька Ірина (23б), Тимочко Ірина (23б), Савицька Анна (22б), Хомчин Тетяна (25б) та Федунів Христина (25б). 2) дуже високий бал у 13 студентів (Голуб Ольга (20б), Ільчишин Андрій (21б) Кубрик Наталія (21б), Коломієць Галина (21б), Кідиба Анастасія (21б), Кучарська Христина (20б), Посторонка Ірина (20б), Процюк Надія (21б), Мартинюк Оксана (21б), Фіяло Микола (20б), Чумак Віта (20б), Чайка Ірина (21б) та Харчук Олександр (21б); 3) високий бал у 8 студентів (Безушко Наталія (18б), Гановський Юрій (18б), Камінський Ігор (18б), Косяк Марія (19б), Кульган Марія (19б), Лозинська Катерина (18б), Холопова Анастасія (18б), Фігун Наталія (19б).

2. Відповідальність присутня у 9 студентів (рівні відповідальності: 4) вище середнього бал у 3 студентів (Онисько Тарас (17б), Перцак Уляна (16б), Мельник Віктор (16б); 5) середній бал у 3 студентів (Міллер Маріанна (14б), Щербина Марко (15б) та Сукач Анастасія (14б); 6) нижче середнього бал у 3 студентів (Дубінчин Василь (13б), Чайківська Мар'яна (12б) та Штань Яна (13б).

3. Невідповідальність присутня у 13 студентів (рівні відповідальності: 7) низький бал у 3 студентів (Вовкотруб Степан (10б), Ландяк Христина (10б) та Ящук Аліна (10б); 8) дуже низький бал у 7 студентів (Гаврисюк

Діана (8б), Грибовська Юлія (8б), Кравець Світлана (8б), Наход Ірина (7б), Паряк Тетяна (8б), Серада Юлія (9б) та Федус Володимир (8б); 9) вкрай низький у 3 студентів (Ваврикович Христина (1б), Слободян Христина (2б) та Тернопільська Іванна (6б).

Підсумувавши можна зробити такий висновок, що більша половина студентів а саме: 28 студентів є надвідповідальними особистостями за поведінково-вольовим компонентом, відповідальні 9 студентів, невідповідальними 13 студентів. На мою думку 28 студентів з 50 опитаних – це дуже хороший результат. Ми можемо гордитися тим, що наші, студенти-колеги є відповідальними особистостями в поведінково-вольовому компоненті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуменюк (Фурман) О. Психологічний аналіз громадянської відповідальності особистості // Психологія і суспільство. - 2007. - №4. - С. 81-92.
2. Зимянський А. Про організацію констатувального експерименту дослідження моральної самосвідомості підлітків / А. Зимянський // Віра і розум : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 3 груд. 2010 р.). – Львів : Тріада плюс, 2010. – С. 69 – 70.
3. Козирева М. В. Психологічний аналіз особливостей прояву особистісної відповідальності [Текст] / М. В. Козирева // Соціологія. Психологія. Соціальні комунікації : Збірка наукових праць студентів - членів проблемних груп Ін-ту соціології, психології та соц. комунікацій / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. - Вип. 7. - С. 121-129
4. Кузікова С. Б., Науменко Ю.Р. Дослідження особливостей мотивації відповідальної поведінки осіб юнацького віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/36_PVMN_2013/Psihologia/5_154137.doc.htm
5. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки: монографія / М. В. Савчин. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 280 с.
6. Савчин М. В. Психологічні основи розвитку відповідальної поведінки особистості : дис. д-ра психол. наук: 19.00.07 / М. В. Савчин. – К., 1997. – 410 с.
7. Фантазія, пізнання, творчість. – К.: Наук. Думка, 1965. – 151 с.
8. Садова М. Психологічні передумови вивчення відповідальності особистості з точки зору цілісного-функціонального підходу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1112>
9. Вчинок і проблема детермінізму у вітчизняній психології // З історії філософської думки на Україні. – К.: Наук. думка, 1965. – С.104-118.

10. Вчинок і проблема детермінізму у вітчизняній психології [Текст] / В.Романець // Психологія і суспільство. – 2011. – № 2. – С. 15-22
11. Улиська І. Відповідаєність як філософське та психологічне поняття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://drohobych.net/youngsc/AQGS/2013_6-2/pedagogy/155-163.pdf
12. Фурман, О. Громадянська відповідальність особистості як предмет психологічного дослідження [Текст] / Оксана Фурман // Психологія і суспільство. - 2015. - № 1. - С. 65-91.
13. Фурман А. В. Генеза толерантності та перспективи українотворення (комплексний проект) / А.В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2013. – №1. –С. 6-20.
14. Яременко П. С. Морально-духовне виховання сучасної молоді / П. С. Яременко. – К. : Лібра, 2010. – 167 с.
15. Фурман А. В., Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції: [навчальний посібник.] А.В. Фурман, О.Є.Гуменюк - Львів: Новий Світ-2000, 2006. - 360 с.
16. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Романця. – Вид. 6-те, стереотип. – К.: Либідь, 2006. – 632 с.
17. Рубинштейн С.Л. Основи общей психологии. М., 1946. – 720 с.
18. Бахтин М. М. Философия поступка // Философия и социология науки и техники. М.: Наука, 1986.
19. Психологія відповідальної поведінки : монографія / Савчин М. В. – К. : Україна-Віта, 1996. – 136 с.
20. Ткаченко О. М. Принципи і категорії психології. К.,1979.
21. Романець В. А. Історія психології. Київ, 1978
22. Історія психології: 18 століття. Епоха Просвітництва: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 2006. – 1000 с.; іл..
23. М'ясоїд. П. А. Вчинковий принцип і система психологічного знання/ П. А. М'ясоїд // Педагогіка і психологія. – 1997. – С. 195-205.

24. Завгородня Т. Свобода вибору і відповідальність як ціннісні орієнтири майбутнього педагога // Молодь і ринок. – 2007. – №8. – С.8-12.

25. Снігур Л.А. Психологія становлення громадськості особистості: Автореф. дис. ...докт. психол. наук: 19.00.07. – К.,2005. – 32 с.

26. Теслюк І.В. Особистісна відповідальність соціального працівника: постановка наукової проблеми / Ірина Теслюк // Вітакультурний млин. – 2010. – Модуль 12.

27. Бех І. Д. Психологічні особливості розвитку моральних властивостей особистості // Рад. шк. – 1987. – № 12. – С. 23-26.

Додаток А

Бланк відповідей до тесту "Наскільки відповідальна Ви особистість?"

Прізвище, ім'я _____

Вік (років) _____ Освіта _____

Соціальний статус (професія) _____

ВНЗ, факультет _____ Курс _____

Дата і місце обстеження _____

Варіанти відповідей	СИТУАЦІЇ																				Варіанти відповідей	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
а																						а
б																						б
в																						в
г																						г
д																						д
Бали																						Бали
Σ балів: К. К.																						
Σ балів: Ем.-М. К.																						
Σ балів: Пов.-В. К.																						
Σ балів-М.-Д. К.																						
Разом Σбалів або % ВО																						

Додаток Б

**Тест «Наскільки відповідальна ви особистість»? О.Є.Фурман та
А.В.Фурман.**

Інструкція для обстежуваних.

Вам треба проаналізувати 20 ситуацій, у які Ви потрапляли чи можете потрапити, і вибрати найбільш прийнятний для Вас варіант виходу із п'яти запропонованих та занести його до бланку відповідей. Довго не розмірковуюйте, адже перша думка – найоб'єктивніша. Бажаємо насолоди від розумової роботи.

Ситуація 1. Чи готові Ви заради громадянського і професійного успіху наполегливо навчатися і займатися самоосвітою упродовж п'яти і більше років?:

а – ні, не готовий (а), адже успіх у житті визначають інші фактори;

б – успіх має прийти сам собою, тому не будете занадто напружуватися;

в – намагатимуся поєднати навчання, самоосвіту, працю і відпочинок;

г – так, навчатимуся і займатимуся самоосвітою, але упродовж тих років, що будуть визначальними для обраної професії чи громадянського успіху;

д – так, заради суспільного і професійного успіху, буду наполегливо працювати над розширенням світогляду та удосконаленням своєї компетентності навіть протягом 5-ти і більше років, якщо це потрібно.

Ситуація 2. Ваш близький приятель поїхав на заробітки за кордон. Ви обіцяли підтримувати його насамперед морально – регулярно листуватися: а як тільки приятель поїде, Ви одразу забудете про свої обіцянки;

б – Ви інколи нагадуватимете доброму приятелю про себе, щоразу апелюючи до своєї надзвичайної зайнятості;

в – Ви писатимете листи лише тоді, коли у Вас з'являтиметься вільний час;

г – Ви будете періодично обмінюватися листами;

д – Ви виконаєте свою обіцянку навіть тоді, коли у Вас буде обмаль часу і поганий настрій.

Ситуація 3. Вам дуже імпонує конкретний політик, програма його діяльності та очолювана ним партія.

Чи погоджуєтеся Ви відкрито агітувати за них навколишні їх всупереч стереотипам Вашої родини?:

а – не будете агітувати взагалі, тому що не бажаєте конфліктувати із рідними;

б – агітуватимете інколи, не публічно, на між особистому рівні стосунків;

в – так, але приховуєте від рідних свою участь у неприйнятній для них агітаційній роботі;

г – так, але максимально уникаючи між особистих зіткнень і суперечок із рідними;

д – так, причому із чіткою власною громадянською позицією та водночас з повагою до рідних, адже цінуєте позитивні людські взаємини.

Ситуація 4. Уявіть, що Ви, маючи професію і відповідну роботу, виграли “Зелену карту”, тому постали перед вибором:

а – виїдете з України назавжди й негайно;

б – виїдете з України на постійне місце проживання, як тільки збереже найважливіші речі та уладнаєте всі свої справи;

в – виїдете з України, але на деякий час (3–5 років), щоб заробити потрібну кількість грошей;

г – виїдете тільки тоді, коли перепробуєте всі можливі способи поліпшити матеріальне становище;

д – у будь-якому разі не залиште рідної землі, всерівно знайдете способи, щоб Ваша життєва гармонія не була порушена на Батьківщині.

Ситуація 5. На Ваше переконання, більшість політиків – це люди, котрі прагнуть поліпшити життя народу, тому Ви:

а – не тільки братимете участь у виборах різних рівнів, а й проявлятимете громадянську ініціативу (зібрання, протести, зустрічі з відомими політиками тощо), вестимете агітаційну діяльність та опрацюватимете пресу і телевізійні політичні огляди, тобто будете у курсі справ “великої політичної кухні”;

б – безсумнівно, братимете участь у виборах усіх рівнів, вивчатимете головні політичні події, котрі обговорюватимете з рідними, друзями, колегами;

в – буде підтримувати на виборах лише аргументовано обрану Вами політичну силу та її лідера, хоча й без надмірного старання та ініціативи;

г – спостерігатимете за політичними подіями, не будучи повністю впевненим(ою) у тому, що щось можна змінити на краще у цій країні;

д – не завантажуватимете свій інтелект політичним змістом, не братимете участі в політичному процесі та масових акціях.

Ситуація 6. Під час вибору партнера для серйозних стосунків (у тому числі й створення сім’ї) Ви:

а – здатні самостійно вибрати партнера своєї мрії;

б – вибір партнера (партнерші) для подружнього життя здійснюєте самостійно й, водночас, зважаєте на поради батьків і друзів, які інколи (поради) можуть вплинути на Ваш вибір;

в – при виборі партнера поєднуєте свої ідеали з батьківськими настановами;

г – при виборі партнера переважатиме думка батьків над Вашими оцінками і поглядами;

д – я цілком довіряю батькам у виборі своєї другої половини.

Ситуація 7. Уявіть ситуацію, що Ваші престарілі батьки просять Вас приїхати до них і допомогти їм приватизувати будинок чи землю саме тепер, але у Вас є інші плани на цей час. Як Ви вчините?:

а – однозначно (на другий чи третій день) приїдете до батьків і приватизуєте майно;

б- приїдете до батьків згодом, коли матимете вільний час і займетесь приватизацією;

в – приїдете на день-два і розпочнете приватизаційний процес, котрий батьки завершуватимуть самі;

г – приїдете на кілька годин і допоможете зібрати документи на приватизацію, а подальшу роботу нехай вони виконують самі, оскільки Ви надто зайнятий(а);

д – не зможете приїхати і допомогти батькам у цій справі.

Ситуація 8. Уявіть собі, що Ви одружилися на партнері Вашої мрії, але він іноземець(ка), та ще й іншої віри. Чи готові Ви задля кохання змінити віросповідання:

а – ні, своєї віри не зречуся хоча й готовий(а) поважати віросповідання інших;

б – сповідуватиму у душі свою віру, а в загальних рисах буду причетний(а) до віри коханої людини;

в – слідуватиму канонам обох релігій залежно від життєвих ситуацій;

г – сповідуватиму закони і правила нової релігії, хоча окремі моменти (наприклад, молитви) залишу від своєї первинної віри;

д – так, я повністю прийму нову релігію (віру).

Ситуація 9. Якщо до Вас нетактовно звертаються чи відкрито принижують у громадських місцях (транспорті, магазині, парку тощо), то Ви:

а – відповідатимете тим же, оскільки зло треба відсікати;

б – звичайно відреагуєте, хоча нейтральним зауваженням стосовно даної ситуації;

в – завдяки зусиллям волі не реагуватимете на нетактовність і грубощі;

г – переведете все на жарт чи доброзичливо роз'ясните ситуацію, а якщо не вдасться це зробити, то не підтримаєте неприємний для Вас діалог;

д – у будь-якому разі будете максимально тактовні й внутрішньо врівноважені, незважаючи на ніякі грубощі.

Ситуація 10. Чи виконаєте Ви важливе для групи однодумців завдання (наприклад, підготуєте доповідь та виступите на конференції чи зборах трудового колективу), яке Вам явно не до вподоби?:

а – не прийдете туди і не попередите про це нікого;

б – відмовитися від цього завдання і знайдете для цього “поважну” причину, щоб не з’явитися на конференцію (збори);

в – підготуєте лише план доповіді та передоручите його колезі;

г – підготуєте формальну доповідь та виступите перед колегами;

д – проконсультуєтесь із колегами, заздалегідь підготуєте змістовну доповідь та цікаво й гідно виступите перед колективом.

Ситуація 11. Чи спроможні Ви на прохання найкращого друга кілька днів попрацювати з ним на будівництві його дачі?:

а – ні, скажу другові, що не зможу йому допомогти, адже маю багато нагальних справ;

б – приїду на кілька годин, а потім під якимось приводом відлучуся;

в – не напружуючись, попрацюю день, а може й два, щоб не зашкодити нашій дружбі;

г – так, але ця пропозиція мені не до вподоби, хоча й збережу важливі для мене дружні стосунки;

д – так, я це зроблю із задоволенням заради нашої дружби, хоч треба буде добряче фізично попрацювати.

Ситуація 12. Уявіть у деталях таку ситуацію: з дитинства батьки чи близькі родичі (бабуся, дідусь та ін) привчили Вас перед сном молитися. Проте, залишивши батьківський дім, Ви:

а – перестали молитися, оскільки не вірите, що вона може позитивно вплинути на Ваше самопочуття чи збагатити Ваше життя;

б – лише інколи промовляєте цю молитву, згадуючи про батьків, дитинство, рідний дім;

в – читаєте напам'ять цю молитву час від часу, переважно тоді, коли перед Вами постають життєві труднощі та проблеми;

г – вірите цій молитві і здебільшого промовляєте її перед сном;

д – незважаючи ні на які перепони, щовечора промовляєте відому молитву, усвідомлюючи кожне її слово.

Ситуація 13. Перш ніж здійснити важливу покупку (комп'ютер, телевізор, автомобіль тощо), Ви обмірковуєте і прораховуєте можливі варіанти поповнення свого бюджету:

а – у Вашому досвіді – кожна серйозна покупка – це результат тривалого обдумування; тому з цим у Вас ніколи не було проблем;

б – звісно, що всі покупки доводиться планувати, але не завжди ці плани співпадають із реальним станом речей;

в – такі покупки Ви здійснюєте тоді, коли є накопичені за довгий час кошти;

г – на жаль, планувати дорогі покупки не доводиться, адже на це потрібні великі кошти, які ще треба заробити;

д – серйозних покупок не планую і не думаю про них, адже й так зрозуміло: будуть гроші – купиш.

Ситуація 14. Чи зможете Ви виступити серед натовпу випадкових людей, обстоюючи свої громадянські та політичні погляди:

а – безперечно, зможу, незважаючи на внутрішнє хвилювання;

б – більш за все зможу, хоча робитиму це із певним внутрішнім примусом;

в – мабуть, зможу, хоч це буду робити без задоволення, із сумнівами і внутрішніми суперечностями;

г – імовірно публічно виступити зможу лише у вкрай драматичній ситуації;

д – за жодних обставин не зможу виступити перед натовпом випадкових людей.

Ситуація 15. Ви з друзями вирішили відпочити на природі, узгодили день і місце, зібрали кошти. Але жоден з них не у змозі відірватися від справ, щоб здійснити покупки і підготувати відпочинок. Тоді Ви:

а – візьмете всі клопоти із підготовки на себе, незважаючи на свою неабияку зайнятість, і зробите це на належному рівні;

б – підключите до підготовки відпочинку своїх знайомих, щоб допомогли Вам;

в – запропонуєте перенести відпочинок на кілька годин пізніше і за цей час усі разом зробите відповідні покупки;

г – запропонуєте відкласти відпочинок на кілька днів, коли буде можливість у всіх взяти участь у підготовці;

д – апелюючи до своєї зайнятості, також відмовитися від підготовки до відпочинку.

Ситуація 16. Поспішаючи на зустріч Ви помічаєте сліпого чоловіка, який прагне зайти у маршрутку, але ніхто із оточуючих не виявляє до нього ніякого співчуття (наприклад, не підкажуть номера маршрутки тощо), тому Ви:

а – підходите до нього, запитуєте яке маршрутне таксі йому потрібно і допомагаєте зайти в машину, незважаючи на свій час;

б – цілеспрямовано йдете на зупинку, просите людей допомогти йому;

в – проходячи кілька метрів, все ж повертаєтеся і просите, щоб навколишні допомогли сліпій людині, оскільки Вам “дорогий час”;

г – надієтеся, що все ж таки люди допоможуть йому;

д – не втручаєтеся у цю ситуацію категорично.

Ситуація 17. Вас не треба переконувати в тому, що дотримання суспільних норм – від правил дорожнього руху і сплати податків, і до участі у справах трудового колективу та участі у виборах – поліпшує щоденне життя людей та зміцнює державу. Тому Ви:

а – лише дотримуєтеся норм, котрі встановили самі у процесі життя, виходячи із власних потреб та інтересів;

б – дотримуєтеся тільки найзагальніших норм суспільного життя;

в – дотримуєтеся норм суспільного життя вибірково, залежно від ситуації;

г – завжди критично аналізуєте життєві ситуації і свої вчинки, але часто не дотримуєтеся дрібних суспільних норм (наприклад, іноді порушуєте правила пішохода, вчасно не сплачуєте за комунальні послуги та ін.);

д – постійно контролюєте свою поведінку, аналізуєте різні життєві ситуації, дотримуєтеся встановлених норм і правил, критично, правдиво і безперервно оцінюєте свої дії і вчинки.

Ситуація 18. Чи готові Ви навчатися на “добре” та “відмінно”, жертвуючи своїм щоденним відпочинком, заради здійснення Вашої мрії – комп’ютера у подарунок від батьків:

а – ні, за жодних умов я не готовий (а) жертвувати власним відпочинком, навіть за найдорожчі подарунки;

б – не буду жертвувати власним відпочинком, а комп’ютер – це справа майбутнього;

в – намагатимуся поєднувати навчання із відпочинком і, якщо вдасться, виконаю умови батьків;

г – заради такого подарунка я зможу навчатися на “добре” та “відмінно”;

д – зможу навчатися на “відмінно” та “добре” незалежно від того, чи батьки готові на такий подарунок чи ні, адже я їх люблю.

Ситуація 19. Ваші однолітки збираються взяти участь у всеукраїнській громадській акції “Молодь проти хабарництва”. Ваші варіанти відповідей:

а – у жодному разі не підете, адже це не Ваша справа;

б – мабуть, не підете;

в – не знаю, усе залежить від обставин;

г – мабуть, піду,

д – піду за будь-яких умов, адже це дуже важливо для мене і для суспільства.

Ситуація 20. Чи зможете Ви задля душевного чи соціального благополуччя близьких Вам людей – батьків, брата (сестри) чи коханого(ї), пожертвувати своїми інтересами чи авторитетом:

а – ні, не зможу, ні за яких умов;

б – не знаю, оскільки важливими для мене є як мої інтереси й авторитет, так і близькі люди;

в – зможу, але тільки вибірково, наприклад, заради матері й коханого(ї);

г – так, заради благополуччя рідних до певної міри зможу пожертвувати інтересами й авторитетом;

д – так, я зможу.

Дякуємо за відповіді.